

TÜRKİYE’NİN TERÖRLE MÜCADELEDE DEĞİŞEN GÜVENLİK KONSEPTİ: SINIRLARIN ÖTESİNDE GÜVENLİK¹

Ahmet ÖZKAN

ozkan_a6@hotmail.com
0000-0001-9716-2687

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi

Received: 20 Mayıs 2025

Kabul Tarihi

Accepted: 25 Haziran 2025

TURKIYE'S CHANGING SECURITY CONCEPT IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM: SECURITY BEYOND BORDERS

ÖZ Tarihsel seyir içerisinde uluslararası sistemin yaşadığı değişim ve dönüşüm, ülkelerin içerisinde bulundukları coğrafyanın önem derecesine göre farklı tezahür etmiştir. Dünyada yaşanan savaşlar, diplomatik ilişkiler, ülkelerin güvenlik algılamaları çerçevesinde inşa ettikleri dış politikalar her daim değişikliğe açık olmuştur. Bu farklılıklar ülkelerin içsel ve dışsal dinamikleri başta olmak üzere medeniyet tasavvurlarına bağlı olarak kendi güçleri nispetinde şekillenmiştir. Geleneksel güvenlik yaklaşımlarının küresel sisteme hâkim olduğu dönemlerde silahla, cebirle ve çatışmayla şekillenen dünya ve küresel sistem, zaman içerisindeki gelişmelere bağlı olarak bireyi ve toplumu önceleyen güvenlik yaklaşımlarıyla tanışmış ya da tanışmak zorunda kalmıştır.

Nitekim bu çalışmada yanıt aradığımız soru, Türklerin kendi medeniyet tasavvuruna bağlı olarak tarihsel seyir içerisinde dış politikada güvenlik yaklaşımını nasıl tayin ettiği hususu olmakla birlikte bilhassa Erdoğan Dönemi Türkiye’sinin benimsemiş olduğu güvenlik politikalarının nasıl ve ne şekilde hayata geçirildiğidir. Türkiye’nin değişen güvenlik konsepti sınırların ötesinde nasıl ve ne şekilde tayin edilmiştir? Bu sorunun cevabı çalışma kapsamında Erdoğan Döneminde hayata geçirilen Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı hareketleri ve Libya’da göstermiş olduğu askeri varlıkla açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Erdoğan Dönemi, Proaktif Güvenlik Konsepti

ABSTRACT The change and transformation of the international system in the course of history has manifested itself differently depending on the importance of the geography in which the countries are located. The wars in the world, diplomatic relations, and the foreign policies that countries have built within the framework of their security perceptions have always been open to change. These differences have been shaped by the internal and external dynamics of the countries and their civilizational visions in proportion to their own strengths. The world and the global system, which were shaped by weapons, force and conflict when traditional security approaches dominated the global system, have met or had to meet security approaches that prioritize the individual and society depending on the developments over time.

As a matter of fact, the question we seek to answer in this study is not only how the Turks have determined their security approach in foreign policy in the historical course depending on their civilizational vision, but also how and in what way the security policies adopted by Erdogan's Turkey have been implemented. How and in what way has Türkiye's changing security concept been determined beyond its borders? The answer to this question has been tried to be explained within the scope of the study with the Euphrates Shield, Olive Branch, Peace Spring operations and the military presence in Libya during the Erdogan era.

Keywords: Foreign Policy, Erdogan Era, Proactive Security Concept

¹ İlgili çalışma yazarın 2022 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde sunduğu “Türkiye ve Rusya’nın Dış Politikadaki Güvenlik Yaklaşımlarının Sosyo-Politik Mukayesesi (2000-2021)” isimli doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden itibaren çok farklı jeopolitik risklerle karşılaşmış ve her dönemde tehdit algılarına bağlı olarak farklı güvenlik politikaları uygulamıştır. Ne var ki bu politikalar Osmanlı geçmişinden bağımsız bir şekilde gerçekleşmemiştir. Bu dönemden intikal eden kültürel miraslar, tarihi birikimler ve kurumsal birikimlerle birlikte o dönemin çözülmemiş problemleri de Türkiye Cumhuriyeti'ne aynen aktarılmıştır. Özellikle son dönem jeopolitiğinde Orta Doğu başta olmak üzere Balkanlarda ve Kafkaslarda yaşanan çatışmalar ve toplumsal istikrarsızlıklar söz konusu tarihsel tecrübesinden dolayı Türkiye'nin izlediği güvenlik politikasının bir öznesi olma niteliğini korumuştur.

Değişen ve yeniden şekillenen dünyada Türkiye'nin güvenlik yönelimleri tarihsel kodlarıyla ve içinde bulundukları konjonktüre bağlı olarak imar edilmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde kendi iç politik dizaynını ve güvenliğini tesis etmeye çalışan Türkiye, iki kutuplu dünyada kendi mevcudiyetini idame ettirebilmek için kendisini bu sistemde konumlandırma adımları atarak NATO çatısı altına girmiş, Hatay'ın anavatana katılmasını sağlayarak Misak-ı Milli sınırlarında ısrarcı olduğunu göstermiş ve 1974 yılında gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı ile kendisi için asgari olan adımları atmıştır. Ne var ki atılan bu zaruri adımların ötesinde güvenlik alanında bir dış politika konsepti belirlemeyen Türkiye, önceliğine iç siyaseti alarak ve enerjisini bu alanlarda harcayarak uluslararası alanda proaktif bir güvenlik anlayışı geliştirememiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan 1950 yılına kadar var olan tek parti dönemi iç güvenliği sosyal mühendislikle aşarak dış politikadaki güvenlik yönelimini “yurtta sulh cihanda sulh” söylemiyle, 1950 yılından 1990'lı yıllara kadar geçen süre zarfı ise ülkede kronik bir hal alan ve hemen hemen on yılda bir yapılan askeri darbelerin gölgesinde geçmiştir. 1990'lı yılları teslim almış koalisyon hükümetlerinin politikaları, yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlar Türkiye'nin dış politikadaki güvenlik konseptinin stabil kalmasını değiştirecek iradeyi ortaya çıkaramamıştır.

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimler sonucunda Erdoğan liderliğindeki AK Parti'nin iktidara gelmesi, Türkiye'nin iç meselelerini çözmeye yönelik atılacak adımların ve uluslararası alanda yeni bir güvenlik konseptinin geliştirileceği konusunda ciddi işaretler vermiştir. Erdoğan her ne kadar iktidarı ele geçirmiş olsa da iç politikada muktedir olabilmesi ve uluslararası alanda aktif bir aktör olabilmesi kolay gelişen bir süreç olmamıştır. İç politikada yaşanan her türlü zorluk ve engelleme milletin seçimlerde Erdoğan'a gösterdiği teveccühle aşılmış, Erdoğan'ın eli güçlendirilmiştir. Erdoğan'ın bu konumu 2016 yılına gelindiğinde dış politikada somut yansımaları bulmuş ve güvenlik anlayışında proaktif bir konsepti beraberinde getirmiştir. Zira iç güvenliğini tesis etme noktasında otuz yılı aşkın süredir terör örgütleriyle mücadele eden ve bu mücadelede hendek operasyonlarıyla büyük ölçüde başarıya ulaşan Erdoğan Dönemi Türkiye'si, terörü kaynağında yok etme kararlılığıyla Fırat Kalkanı Harekâtını hayata geçirmiş ve bu yönde önemli bir mesafe kat etmiştir. Erdoğan, Türkiye'nin yeni güvenlik konsepti olan proaktif güvenlik anlayışındaki kararlılığını 2018 yılında Zeytin Dalı Harekâtıyla tekrar göstermiş ve 2019 yılındaki Barış Pınarı Harekâtıyla da perçinlemiştir.

PROAKTİF GÜVENLİK KONSEPTİ

İngilizce olarak “proactive” kelimesinin sözlük anlamı bir sorunun ortaya çıkmasını ya da bir tehdidin gerçekleşmesini beklemeden ön alma anlamına gelmektedir. Güvenlik kavramı ise “toplum yaşamında yasal

düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu”nu ifade etmektedir (TDK, 2025). Özetle bireylerin güven içerisinde yaşamasına halel getirecek ya da getirmesi muhtemel tehditleri ortaya çıkmadan, ön alarak bertaraf etme anlamına gelen proaktif güvenlik konsepti Türkiye’nin ulusal menfaatlerine uygun olarak tasarlanmış ve hayata geçirilmiştir. Özellikle Türkiye’nin başka coğrafyalarda etkin bir rol üstlenmesi ve o coğrafyalardaki gelişmelere kayıtsız kalmayarak etkileme kapasitesini geliştirmesi son on yıldır belirgin bir hal almıştır. Farklı coğrafyalarda yaşanan gelişmelere kayıtsız kalmaması ve etki edebilmesi doğrudan Türkiye için bir zorunluluk haline gelmiştir. Bugün Kafkaslarda yaşanan gelişmeler Türkiye’nin güvenliği için ne kadar önemliyse Orta Doğu’da yaşananlar da o kadar önemlidir. Balkanlarda yaşanan gelişmelerin takibi ne kadar elzemse Afrika ve diğer uzak coğrafyalardaki gelişmelerin takibi de o kadar önemli bir hal almıştır. Zira Türkiye’nin bahsi geçen coğrafyalardaki gelişmeleri takip etmesi ve etki edebilmesi tarihi bir mirasın yükümlülükleri olarak tanımlanabilir (Oğuzlu, 2015, s. 229). Bu tarihi ve kültürel mirası yaşatabilmek için mücadele eden Türkiye, dış politikada diplomasiyi etkin bir şekilde işletmektedir (Özkan, 2023, s. 51).

Türkiye açısından güvenlik algısının dönüşümünde ABD’deki İkiz Kule saldırıları yeni bir dönemin öncüsü durumundadır. Keza, 11 Eylül 2001 yılında ABD’de yapılan terör saldırısı ve bu saldırının sorumlusu olarak Taliban’ın hedef gösterilmesiyle başlayan süreç Afganistan’ın işgaliyle yeni başlangıçlara yol açmıştır. Gelişmiş ülkelerin küresel terör olarak nitelendirdiği, radikalleşmiş unsurların bahsi geçen ülkelerde baş gösterdiği iddiası ABD için müdahale meşruiyeti oluşturmuştur. İnsani müdahale adı altında küresel terörü yok etme gayesiyle yapılan askeri operasyonlar, müdahale edilen ülkelerde çatışmaya mahkûm edilmiş bir toplum yaratmış ve güvensizlik ortamını derinleştirmiştir (Aytaç, 2017, s. 273). Hazır, işgallere ve saldırılara başlamışken; ABD’nin Irak’taki enerji kaynaklarına sahip olma arzusuyla Irak’a demokrasi ve özgürlük getirme bahanesiyle Irak’ı işgal etmesi bölge coğrafyası açısından daha acı tablolarla karşılaşılacağına izdüşümü olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye’nin sınır komşusu olan Irak’ta dikta yönetimi de olsa istikrarlı yapısına zarar vermiş, iç savaşı beraberinde getirmiş ve artık bu coğrafyada hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını habercisi olmuştur. Otorite boşluğundan kaynaklanan gelişmelerin yanı sıra ABD’nin asker, sivil, çocuk ve kadın gözetmeden umarsızca gerçekleştirdiği hava ve kara saldırıları büyük acıların yaşanmasına sebep olmuştur. Milyonlarca insan hayatını kaybetmiş, milyonlarca insan evinden olmuş; huzursuzluk ve güvensizlik Irak’ın diğer adları olmuştur. Bu süre zarfında Türkiye’nin kendi içerisinde yaşadığı problemler, askeri vesayet ve seçkinin iktidarı elinden yitirme endişesiyle saldırgan tutumu, muhtar dahi olamayacağını iddia ettiği Recep Tayyip Erdoğan’ın önünü kesme gayretinin devamındaki süreçlere denk gelmiştir. Bu noktada Türkiye, Irak’a müdahale konusunda dönemin şartları içerisinde etkin bir rol oynayamamıştır. Fakat ABD, kendi ulusal çıkarları çerçevesinde Türkiye’nin bu işgale destek vermesini istemiştir. Bugün 1 Mart 2003 Tezkeresi olarak bilinen ve TBMM’nin ABD’nin talebine olumsuz yanıt vermesiyle işleyen süreç, Irak’a Türk askerinin gönderilmemesi ile sonuçlanmıştır. Türkiye’nin bu operasyonlarda yer almaması yönünde çıkan kararla ABD, müttefiki olarak gördüğü(!) Türkiye’yle birlikte hareket edemeyecek olmasını kavramıştır.

Bölgede Irak’ın işgaliyle başlayan huzursuzluklar 2010 yılına gelindiğinde Tunus’ta başlayan ve literatüre Arap Baharı olarak geçen süreçle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Arap Baharı ile başlayan bu ayaklanmalar ve toplumların özgürlük-eşitlik söylemleri ve ekonomik iyileşme arzuları kısa sürede dikta rejimleriyle yönetilen ülkeleri etkisi altına almıştır. Önce Kuzey Afrika ülkelerine, oradan da Orta Doğu’ya sıçrayan bu ayaklanmalar her ülkede başarıya ulaşmasa da oldukça kanlı olayların yaşanmasına sebebiyet

vermiştir. 2011 yılında Arap Baharının etkisiyle Suriye’de başlayan gösterilere rejimin tepkisi çok sert olmuştur. Bu sert tutum, küresel güçler ve bölgesel aktörleri harekete geçirmiş, Suriye’yi yeni bir dünya savaşının yaşandığı alan haline getirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler, onlarca yıldır bölücü terör örgütleriyle mücadele eden ve ulusal güvenliğini tesis etmeye çalışan Türkiye için terörün kaynağında kurutulması gerektiği fikrini ön plana çıkarmıştır. Suriye özelinde yaşanan bu gelişmeler ve rejimin iç politikada sergilediği tutumlar ülkede ciddi bir otorite boşluğunun oluşmasına neden olmuştur. Beliren bu otorite boşluğu ve buna bağlı olarak mevcut Suriye rejiminin Türkiye’nin aleyhine çalışan örgütlere yaşam alanı açmış olması Türkiye’nin dış politik durumunu doğrudan etkilemiştir. Artık Türkiye kendi sınırları dışındaki coğrafyalarda terörle mücadele etmek ve terör unsurlarını kaynağında yok etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Bu bağlamda Türkiye’nin bölge ülkelerindeki dönüşümler neticesinde yüzleşmek durumunda kaldığı güvenlik riskleri ve buna bağlı olarak şekillenen asimetrik unsurlar ya da başka bir ifadeyle bölgesel terör örgütleri son dönem Türk güvenlik politikasını belirleyen faktörler olarak ön plana çıkmıştır. Nitekim bir zamanlar Osmanlı hâkimiyetindeki Suriye’nin özellikle bu dönem içerisinde DAES² başta olmak üzere PKK/KCK’nın Suriye uzantısı olan PYD/YPG’nin - SDG/YPJ/TEV-DEM’de bu terör unsurlarının birer bileşenidir- yaşam alanı haline gelmesiyle Türkiye açısından ciddi bir ulusal güvenlik tehdidi olarak görülmüştür. Bu güvenlik tehdidine yönelik olarak Ankara, ülkenin ulusal güvenliğini tesis etmek adına ön almış; 2016 yılında Fırat Kalkanı Operasyonu’nu, 2018 yılında Zeytin Dalı Harekâtını ve 2019 yılında Barış Pınarı Harekâtını gerçekleştirmiştir. Buna ilaveten Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını korumak için Doğu Akdeniz’de izlediği proaktif dış politika bazı dünya devletleri ve Akdeniz’le kıyısı olan bazı Avrupalı devletler tarafından tehdit olarak algılanmıştır. İzlediği proaktif politikanın gereği olarak Libya konusunda adım atan ve Libya Ulusal Hükümeti’yle anlaşma imzalayan Türkiye, güvenlik ve askeri iş birliği antlaşmasıyla Libya’daki varlığını tescillemiş, deniz yetki anlaşması ile de sınırlarını tayin etmiştir. Zira Libya hem Doğu Akdeniz açısından hem de Türkiye’nin Libya ile tarihsel ve kültürel bağı açısından sorumlulukları itibarıyla büyük öneme sahiptir. Nitekim ilerleyen bölümlerde ayrıntılarıyla ele alacağımız Libya meselesi Türkiye’nin güvenlik mimarisini ve proaktif güvenlik anlayışını sadece bölge ülkeleriyle sınırlı tutmadığını göstermesi açısından mühimdir. Keza Ankara’nın güvenliği sadece Türkiye’nin kendi sınırlarını koruma altına almasından ibaret görülmemelidir.

FIRAT KALKANI HAREKÂTI (2016)

2010 yılında başlayan Arap Baharının 2011 yılında Suriye’yi de etkilemeye başlaması bölge ve dünya ülkelerinin dikkatini celp etmiştir. Suriye’de başlayan iç karışıklıklara müdahil olmak isteyen ABD, Rusya ve İran gibi devletlerin yanı sıra devlet dışı silahlı aktörlerin ve terör örgütlerinin de dahil olması Suriye özelinde işleri daha karmaşık bir hale getirmiştir. Bu karışıklık terör örgütlerinin Suriye içerisinde pozisyon almasını kolaylaştırmıştır. Pozisyon alan terör örgütlerinin başını PKK/PYD/YPG ve DAES çekmiştir. Suriye’deki iktidar boşluğundan faydalanarak Suriye’nin kuzeyine mevzilenen terör örgütleri bu bölgeden Türkiye’nin çeşitli şehirlerine sızarak pek çok terör eylemi gerçekleştirmiştir. Bu örgütlerden birisi olan DAES, 2015 ve 2016

² Günümüz literatüründe yabancı kaynaklarda ‘Islamic State’ (IS), ‘the Islamic State of Iraq and Syria’ (ISIS) veya the ‘Islamic State of Iraq and Levant’ (ISIL) terimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Türkçeye çevrildiğinde ‘Irak Şam İslam Devleti’ (İŞİD) olarak telaffuz edilen örgüt adı, terörün dini ve milleti olmayacağından hareketle Arapça’daki kısaltmasının Latin alfabesine göre karşılığı olan DAES, DEAS, DAİŞ kullanımı da ön plana çıkarmaktadır (Polat, D. Ş., 2020, s. 61). Bu sebepten ötürü çalışmanın tamamında Arapça kısaltması tercih edilmiş olup, ekseriyetle ‘DAES’ olarak kullanılmıştır.

yıllarında gerçekleştirdiği terör saldırılarıyla onlarca kişinin hayatını kaybetmesine yüzlerce kişinin de yaralanmasına sebep olmuştur (Bural, 2021).

Suriye'deki iktidar boşluğundan ve kaotik ortamdan beslenerek Türkiye'deki terör saldırılarını gerçekleştiren, ülke sınırları içerisindeki yapılanmalarına lojistik destek sağlayan bir diğer örgüt ise bilindiği üzere PKK/PYD/YPG olmuştur. Ancak ismi değişse de cismi değişmeyen örgüt, bu dönemdeki saldırılarını TAK ismiyle gerçekleştirmiştir.³ PKK terör örgütü TAK tarafından 2016 yılının Şubat ayında Ankara Merasim sokakta, bu saldırıdan bir ay sonra Mart ayında Ankara Güvenpark'ta, Temmuz ayı içerisinde İstanbul Vezneciler'de, yılın son ayında 10 Aralık'ta Beşiktaş'ta, 17 Aralık'ta Kayseri'de terör saldırıları düzenlenmiş, yüzün üzerinde vatandaş hayatını kaybederken yüzlerce insan da yaralanmıştır. Bu saldırıların yanı sıra 2016 yılında PKK'nın doğrudan üstlendiği saldırılar da söz konusu olmuştur. 12 Mayıs'ta Diyarbakır Dürümlü Mezrası'nda, 17 Ağustos'ta Van'da ve 18 Ağustos'ta Elazığ'da gerçekleşen terör saldırılarında toplam 23 kişi hayatını kaybederken 313 kişi yaralanmıştır (Anadolu Ajansı, 2019, s. 29). Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde PKK, uzantıları ve DAES tarafından gerçekleştirilen bu terör saldırılarının yanı sıra Suriye'deki krizin büyümesine bağlı olarak ülkenin kuzeyinde alan hâkimiyeti sağlayan bahsi geçen terör örgütleri Türkiye'nin güney sınırlarında bulunan şehirlere roket/füze atmak suretiyle terör saldırılarına özellikle 2016 yılının Mart ve Nisan aylarında hız vermiştir (Bural, 2021).

Türkiye atılan bu roket atışlarına anında karşılık verse de bu karşılıklar karadan askeri operasyon olarak değil topçu atışları olarak gerçekleştirilmiştir. Saldırıların bu denli yoğunlaşmasına rağmen Türkiye'nin karadan askeri operasyon icra edememesinde/gecikmesinde birkaç sebep ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki 15 Temmuz 2016'da yaşanan hain darbe teşebbüsünden önceki –sonradan anlaşılan- gelişmeler olmuştur. FETÖ'nün devletin kritik kadrolarında yer alması, yanlış istihbaratlarla ve bilgilendirmelerle Türkiye'nin hamlelerini boşa çıkartmasıdır. Bir diğer sebep ise Amerika'nın Türkiye ile kurduğu diplomatik münasebetlerde Türkiye'nin endişelerini anladığını ifade etmesi ve terör örgütlerinin yanında yer alarak Türkiye'nin atmak istediği adımları sürüncemede bırakmasıdır. Ancak 2016 yılının Mayıs ayında YPG/PYD'nin Fırat'ın batısında kalan Münbiç'i ele geçirmesi ve DAES'in Türkiye'de yaşanan 15 Temmuz darbe girişiminden sonra Türkiye'ye yönelik artan terör faaliyetleri Türkiye'nin askeri operasyonunu başlatan önemli iki kırılma noktası olmuştur (Demir, 2019a, s. 70). Bu kırılma noktalarına ek olarak Türkiye'nin benimsemiş olduğu yeni güvenlik konseptinin 'önleyici güvenlik anlayışı' etrafında şekillenmeye başladığı gerçeğidir. Zira Türkiye'nin terörle mücadele stratejisinde yaptığı revizyon; sınırları içerisinde savunmacı bir yaklaşımdan daha aktif askeri mücadeleye geçişi, yakın coğrafyasında ise faaliyet gösteren terör örgütlerine yönelik her an askeri müdahaleyi gündemine alan sınır ötesi operasyonları masada tutması anlamını taşımaktadır (Yeşiltaş, 2016).

Tüm bu gelişmeler 24 Ağustos 2016 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hudut güvenliğini sağlama ve terörle mücadele noktasında adım atarak askeri bir harekât başlatmasını beraberinde getirmiştir.⁴ Şüphesiz bu harekât Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu harekât

³ Örgütten bağımsız olarak gözüken ancak örgütle doğrudan göbek bağı olan ve 2004 yılında kurulan TAK (Kürdistan Özgürlük Şahinleri) terör örgütü bu zaman diliminde ismini sıkça duyurmuştur. PKK'nın 1999'da ilan ettiği tek taraflı –sözde- ateşkesi 2004 yılında sonlandırması üzerine kurulan TAK terör örgütü silahlı eylem yöntemlerinin daha sert olması gerektiğini deklare etmiştir (Hamsici, 2016).

⁴ Bu harekât Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) katılımıyla gerçekleştirilmiştir (Polat, D. Ş., 2020, s. 53). ÖSO yapısı ve oluşumu açısından ayrı bir çalışma konusu olacak boyuttadır. Ancak kısaca değinmek gerekirse Suriye'de çıkan iç savaşta muhalefetin meşru silahlı bir kanadı olarak konumlanmış ve 29 Temmuz 2011'de İstanbul'da Riyad el-Esad tarafından kurulmuştur (Öğütçü, 2019, s. 18). Süreç içerisinde gelişim gösteren bu yapılanma 2019 yılına gelindiğinde Suriye Milli Ordusu (SMO) adı altında toplanarak Suriye Geçici Hükûmeti Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır (Anadolu Ajansı, 2019, s. 64).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Komisyonu'nun (BMGK) terörle mücadeleye ilişkin kararları ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkı hükümleri çerçevesinde icra edilmiştir. Milli Savunma Bakanlığı, Fırat Kalkanı Harekâtının başlatılmasına ilişkin yaptığı açıklamada; Türkiye Cumhuriyeti'nin bu harekâtla birlikte hudut güvenliğini tesis ederek terör örgütü tarafından Suriye'nin kuzeyinde bir terör koridoru oluşturulmasına izin verilmeyeceğine ve DAESH, PKK/KCK/PYD-YPG başta olmak üzere milli güvenliğe tehdit arz eden teröristlerin etkisiz hale getirileceğine değinilmiştir. Yapılan açıklamada ayrıca operasyon alanının güvenli bir bölge haline getirilerek istikrarın tesis edileceği ve Türkiye sınırları içerisindeki Suriyelilerin evlerine güvenli ve gönüllü olarak geri dönüşlerinin sağlanacağı vurgusu yapılmıştır (msb.gov.tr, 2016). Bu amaç ve hedeflerle 24 Ağustos 2016 tarihinde başlayan harekâtın icrasını dört aşamada değerlendirmek mümkündür. Bu aşamalar sırasıyla 24-28 Ağustos 2016 Cerablus-Sajur safhası, 3 Eylül-16 Ekim 2016 Çobanbey (El-Rai) ve Dabık Safhası, 17 Ekim-20 Aralık 2016 Dabık – El-Bab safhası ve son olarak 21 Aralık 2016 ile 30 Mart 2017 El-Bab safhası olarak tasnif edilebilir (Yeşiltaş, Seren, & Özçelik, 2017, s. 23-32).

Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtından sonra gerçekleştirdiği ilk kapsamlı harekât olarak nitelendirilen Fırat Kalkanı Harekâtı, Genelkurmay Başkanlığı Harekât Merkezi'nin verdiği emirle gece yarısında Türk Özel Kuvvetler Komutanlığı'na mensup keşif kollarının Karkamış hattından Cerablus'a girmek üzere harekete geçmesiyle başlamıştır. Özel Kuvvetler taburunun sınırı geçmesiyle birlikte DAESH terör örgütü hedefleri karadan ve havadan yoğun bir bombardıman altına alınmıştır. Bu bombardımana müteakip Türk kara unsurları –tankçı birlikleri- Karkamış üzerinden Suriye'ye giriş yapmıştır. Bu ani ve etkili saldırı neticesinde DAESH unsurları zayıflar vererek geri çekilmek durumunda kalmış, 24 Ağustos akşamında Türk Silahlı Kuvvetleri Cerablus merkezinde kontrolü sağlamıştır. Cerablus civarındaki köylerin de kısa süre içerisinde ele geçirilmesiyle harekâtın ikinci cephesi Çobanbey (El-Rai) üzerinden açılmıştır. 29 Ağustos'a gelindiğinde Cerablus-Sacur Çayı arasındaki bölge teröristlerden temizlenmiştir (Demir, 2019a, s. 78-90). Bu süre zarfında -Fırat Kalkanı Harekâtı gerçekleşirken- ABD destekli PKK/YPG/PKK unsurlarının Rakka'yı DAESH'ten temizlemek maksadıyla yeni bir operasyon başlatması ve bu operasyonun PKK koridorunu güneyden tesis etme amacını taşıması Ankara-Washington hattında gerilime sebebiyet vermiştir. Bu gerilim ABD'nin PKK/YPG/PYD unsurlarının Fırat'ın doğusuna çekileceği vaadinde bulunmasıyla yatışmış, harekâtın istikameti batıya Çobanbey'e (El-Rai) çevrilmiştir (Ulutaş & Duran, 2017, s. 24).

Harekâtın önemli bir bölümü olan Çobanbey (El-Rai) – Dabık aşaması, ABD'nin vaadi neticesinde harekâtın Çobanbey'e odaklandığı bir zaman dilimini ifade etmektedir. TSK ve TSK kumandasındaki ÖSO birlikleri Çobanbey kasabasına ve çevre köylere 3 Eylül'de kapsamlı bir taarruz düzenlemişlerdir. DAESH'in etkili bir savunma göstermesi TSK'nın ilerleyişini durduramamış ve pek çok köy TSK kontrolüne geçmiştir (Yeşiltaş, Seren, & Özçelik, 2017, s. 26-27). 8 Ekim'de Dabık kuşatması için hazırlıklar yapılırken pek çok terör hedefi topçu atışlarıyla birlikte etkisiz hale getirilmiştir. Karadan ve havadan yoğun ateş desteğiyle abluka altına alınan Dabık Türk ordusu tarafından hilal şeklinde kuşatılmış ve yaklaşık on gün kadar süren mücadele neticesinde DAESH'li teröristler tarafından kutsal kent olarak görülen Dabık, 16 Ekim tarihi itibarıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kontrolüne geçmiştir. Dabık'ın alınmasıyla birlikte Türk Ordusu için El-Bab yolu büyük ölçüde açılmıştır (Demir, 2019a, s. 125-132). Dabık'ın ele geçirilmesiyle TSK ve TSK destekli ÖSO güçleri Cerablus, Çobanbey ve Mare'deki kazanımlarını birleştirerek 1.300 kilometre karelik bir alanın kontrolünü ele geçirmiştir. Harekâtın ikinci aşaması olan Çobanbey – Dabık safhasında TSK ve TSK destekli ÖSO yoğun terör taktiklerine maruz kalmış ve çok sayıda şehit vermiştir. Fırat Kalkanı Harekâtının üçüncü aşaması olan

Dabık – El-Bab safhasında Suriye Rejim güçlerinin sahneye çıkması ve Mare bölgesinde PKK/PYD/YPG terör unsurlarının saldırılara başlaması, Türk Ordusunun havada rejim unsurlarına, karada ise DAESH ve PKK/YPG/PYD terör unsurlarına karşı tedbirler almasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda 20 Ekim’de Mare bölgesine kapsamlı bir hava harekâtı düzenleyen Türk Ordusu iki yüze yakın teröristi etkisiz hale getirmiştir. Ancak bu çatışmalar şiddetli bir şekilde devam etmiş, terör unsurları tarafından TSK’ya yönelik pek çok saldırı düzenlenmiştir. Ayrıca 24 Kasım’da Suriye Rejimi tarafından Wakah bölgesinde TSK’ya yönelik düzenlenen hava saldırısında üç adet zırhlı araç vurulmuştur (Yeşiltaş, Seren, & Özçelik, 2017, s. 28).

Fırat Kalkanı Harekâtının son aşamasını 21 Aralık 2016 ile 30 Mart 2017 tarihleri arasındaki yüz günlük el-Bab kuşatmasını ve ele geçirilmesini kapsayan zaman dilimi ihtiva etmiştir. El-Bab’ın ehemmiyeti Irak’tan Cerablus’a kadar uzanan sınır boyunca Türkiye’nin Arap dünyasıyla olan sınır bağlantısını fiilen kaybetmiş durumda olması ve Fırat Kalkanı Harekâtı ile birlikte edinilen kazanımlar el-Bab’ı Türkiye için Arap dünyasına açılan kapı haline getirmiştir (İnat, 2016). Türkiye sınırına sadece 30 km uzaklıkta bulunan el-Bab, DAESH için Rakka’dan sonra en önemli şehir ve DAESH’in Suriye’deki kalesi durumundaydı. Irak’a doğru uzanan M4 karayolu üzerinde stratejik bir konuma sahip olan el-Bab; Halep, Rakka ve Deyrizor’a giden önemli bir güzergâh üzerinde yer almaktaydı. Fırat Kalkanı Harekâtının belki de en kritik hedefi durumunda olan el-Bab, Suriye’deki PKK/PYD/YPG kontrolündeki kantonların birleşmemesi noktasında Türkiye için hayati bir öneme sahipti. Bu öneme binaen el-Bab’ı ele geçirmek için planlamalarını tamamlayan TSK; ÖSO unsurları ile birlikte kenti kuzeyden, doğudan ve batıdan olmak üzere kuşatmıştır (Sönmez, 2017, s. 9). Ancak Türk Ordusunun el-Bab operasyonunun uzun sürmesinde Esad rejimi ve onunla bağlantılı milislerin el-Bab’ın güneyinde bulunan Tadif üzerinden şehri ele geçirmeye çalışması ve PKK/YPG/PYD’nin hayata geçirdiği planlamalar, saldırılar ön plana çıkmıştır. Ayrıca el-Bab çevresinde bulunan kasabalarda DAESH terör örgütünün direnişi ve canlı bomba saldırıları etkili olmuştur. Ancak terör örgütlerinin bu saldırıları Türk Ordusuna engel olamamış 24 Şubat 2017’de el-Bab operasyonu sona ermiş, ancak şehirde istikrar operasyonları devam etmiş ve rejim unsurları güneydeki Tadif’ten püskürtülmüş, DAESH unsurları da el-Bab’dan tamamen temizlenmiştir (Ulutaş & Duran, 2017, s. 25). Fırat Kalkanı Harekâtının resmi ve filli olarak başarılı bir şekilde sona erdiği 31 Mart 2017 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yaptığı yazılı açıklamayla kamuoyuna duyurulmuştur.

Sonuç olarak yedi aydan fazla süren Fırat Kalkanı Harekâtı sonrasında 243 meskûn mahal ve 2.015 kilometre karelik alan terör örgütlerinden temizlenerek kontrol altına alınmıştır (kkk.tsk.tr, 2017). Bu temizleme harekâtı ile birlikte Türkiye sınırına kadar dayanmış olan DAESH tehdidini uzaklaştırmış, PKK’nın toprak genişlemesini engelleyerek Kobani ve Afrin arasındaki bölgenin terör unsurları tarafından doldurulmasının önüne geçmiştir (Yeşiltaş, Seren, & Özçelik, 2017, s. 49). Harekâtın bu denli uzun sürmesinin arkasında yatan en önemli sebeplerden bir tanesi şüphesiz Türk Silahlı Kuvvetleri’nin sivillere karşı gösterdiği hassasiyet olmuştur. Gösterilen sivil hassasiyeti ve terör unsurlarının saldırıları dolayısıyla çok sayıda Türk askeri ve TSK destekli ÖSO mensubu Fırat Kalkanı Harekâtında şehit düşmüştür. Fırat Kalkanı Harekâtı sonuçları itibarıyla 15 Temmuz darbe girişiminin hemen akabinde gerçekleşmesi ve TSK’nın manevra kabiliyetini göstermesi açısından tüm dünya kamuoyuna güçlü bir mesaj niteliğinde olmuştur. Verilen bu mesajla birlikte Türkiye’nin sınır hattında öbeklenen terör örgütlerine yönelik operasyonlarda ve harekâtlarda ne kadar kararlı olduğu da görülmüştür. Türkiye’nin muzaffer olduğu bu harekât daha sonra hayata geçireceği Zeytin Dalı Harekâtı, Barış Pınarı Harekâtı ve Bahar Kalkanı Harekâtının öncüsü niteliğinde olmuştur. Son olarak Türkiye’nin gerçekleştirmiş olduğu bu harekât sadece askeri bir başarı olarak görülmemelidir. Zira bölgenin

sosyoekonomik ve kültürel olarak ihyası açısından da önemli bir başarının sembolü niteliğindedir. Bu operasyonla bölgede güvenliği sağlayan Türkiye, bölge halkının insani ihtiyaçları başta olmak üzere eğitimden sağlığa, ekonomiden sosyal hayata kadar pek çok alanda kurum ve kuruluşlarıyla teyakkuza geçerek bölgeyi yeniden inşa etmekte ve oradaki yaşayan mazlum halka kol kanat germektedir.

ZEYTİN DALI HAREKÂTI (2018)

Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer alan ve Anadolu coğrafyasının bir parçası olan Afrin, Anadolu ile Halep arasında bulunan önemli bir geçiş noktası konumundadır. Ayrıca Türkiye'nin sınır şehirleri olan Hatay, Gaziantep ve Kilis şehirleriyle komşu olan Afrin, Türkiye'ye yaklaşık 30 km mesafede bulunmaktadır. Türkiye için jeostratejik önem arz eden Afrin, 2011 yılında Suriye'de baş gösteren iç savaş ve karışıklıklar neticesinde terör örgütlerinin yuvalandığı bir bölge haline gelmiştir (Demir, 2018, s. 11). Suriye'nin kuzeybatısında Halep vilayetine bağlı bulunan ve Türkiye'nin sınır komşusu olan Afrin, Suriye'de ortaya çıkan iç savaşla birlikte büyük bir göç almıştır. İç savaş öncesi iki yüz bin dolaylarında olan nüfus iç savaşla birlikte beş yüz binin üzerine çıkmıştır. Rejimin bölgede tutunamaması ve geri çekilmesi sonucunda ise Afrin, terör örgütü tarafından 2014 yılında ilan edilen üç kantondan –Cizire, Ayn-el Arap (Kobani) ve Afrin- birisi olmuştur. Terör örgütünün kurmak istediği –sözde- Büyük Kürdistan'ın önemli bir bölümünü teşkil eden Afrin, örgüt için Akdeniz'e açılan kapı anlamını taşıdığından her daim önem arz etmiştir. Ayrıca Afrin ile Türkiye arasında bulunan Amanos Dağlarının örgüt tarafından kullanılması ve bu yolla Türkiye'deki eylemler için militan ve lojistik destek sağlanması da Afrin'i terör örgütü açısından önemli kılan başka bir husustur (Kaya, 2020, s. 151-152).

Esasen Suriye, Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bugüne Türkiye karşıtı odakların mevzilendiği bir bölge olması açısından önemlidir. Zira Suriye'de yönetime hangi düşünce ve inanç yapısı gelirse gelsin emperyalist güçlerin kullandığı bir araç olmaktan kendisini kurtaramamıştır. Osmanlı Devleti'nin nihayete ermesiyle birlikte önce Fransızların sonra İngilizlerin ve 1960'lı yılların başında iktidarı ele geçiren ve sonrasında 1970 yılındaki darbeyle devleti ele geçiren Baasçılar ve Hafız (Baba) Esad ile birlikte SSCB, Suriye'nin arka planında iktidara etki eden güçler olmuştur. Özellikle 1970'li yıllarla birlikte Hafız Esad'ın Hatay meselesini ve su meselesini çözme yöntemi olarak hayata geçirdiği komşu ülkeler (Türkiye) içinde terör yaratarak bu sorunları çözme gayreti gün yüzüne çıkmıştır. Ortaya çıkan bu tablo neticesinde Suriye'de askeri kamplarda eğitilen terör unsurlarının Türkiye'ye yönelik terör faaliyetleri gerçekleştirmesi Türkiye'nin izlemiş olduğu güvenlik politikalarını yeniden gözden geçirmeye sevk etmiştir. Ancak Türkiye'nin o yıllardan bugüne daha savunmacı bir şekilde izlediği terörle mücadele konsepti 2000'li yıllardan sonra özellikle de 2011'de başlayan Arap Baharından sonra farklı bir boyuta evrilmiş, proaktif bir güvenlik modeline geçilmiştir (Köylü, 2018, s. 71).

2015 yılında DAESH ile mücadele etmek adına SDG içerisinde oluşturulan ve karar verici bir yapı arz eden YPG, Amerika Birleşik Devletleri'nin bizzatıhi desteğiyle⁵ Suriye'nin kuzeyinde geniş bir alanda hâkimiyet sağlamıştır. Türkiye için tehdit arz eden ve Türkiye'nin on yıllarca mücadele verdiği PKK terör örgütünün bir uzantısı olan PYD/YPG'nin Suriye'nin kuzeyinde kontrol alanını genişletmesi Türkiye için büyük bir tehlike ve

⁵ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD'nin terör örgütlerine yaptığı yardımlara ilişkin -Zeytin Dalı Harekâtı başladıktan sonra- 24 Ocak 2018'de 44. Muhtarlar Toplantısında yaptığı konuşmada şunları ifade etmiştir: “Son birkaç yılda 5 bin tır ve 2 bin uçak dolusu silahla donatılan terör örgütünün son mensubu da etkisiz hale getirilene kadar bu operasyon devam edecektir.” (tcgb.gov.tr, 2018).

problem arz etmiştir. Keza DAES’le mücadele kisvesi altında Türkiye’nin sınır güvenliğini ve dolayısıyla ulusal güvenliğini tehdit eden PYD/YPG’ye karşı önlem alması bir zorunluluk halini almıştır. Türkiye’nin kendi sınırları içerisinde PKK ile verdiği amansız mücadele ve operasyonlar hemen yanı başında bulunan Suriye’nin kuzeyi için de kaçınılmaz bir hal almıştır. PYD/YPG’nin varlığı Suriye’nin toprak bütünlüğünü tehdit etmiş ve dolayısıyla Türkiye’nin kurulması planlanan bir terör devletiyle komşu olacağı anlamını taşımıştır. Bu endişeyle hareket eden ve diplomatik kanalları ABD ile sonuna kadar kullanmaya çalışan, ancak çözüme kavuşturamayan Türkiye’nin tek çıkış yolu askeri harekât olmuştur. Özellikle askeri harekâtı zorunlu kılan gelişme Amerika’nın Rakka’nın DAES’in elinden alınmasıyla PYD/YPG’nin silahsızlandırılacağına vaat etmesi, ancak Rakka’nın DAES’ten temizlenmesiyle birlikte verilen vaadin yerine getirilmesi bir yana PYD/YPG’nin daha fazla silahlandırılması olmuştur. Tüm bu gelişmeler Türkiye’nin meşru müdafaa kapsamında askeri bir operasyonu hayata geçirmesinin elzem olduğunu göstermiştir (Serper, 2018).

Tüm bunlara ek olarak PKK’nın bir kolu olan SDG’nin sahada eğitimlerini sürdürmesi ve açıktan açığa kamuoyuna verdiği mesajlar da Türkiye’nin gerçekleştireceği harekâtın ne denli önemli olduğunu ortaya koymuştur. Zira SDG eğitim kamplarından birindeki mezuniyet töreninde mezun edilen bu birliklerin kuzey Suriye’nin sınırlarını korumakla görevli olacağı, Ayn-el Arap (Kobani) ve Tel Abyad arasındaki Türkiye sınırı boyunca konuşlanacağı ifade edilmiştir. Bahsi geçen sınır hattının büyüklüğü de göz önünde bulundurulduğunda en az otuz bin teröristin varlığı Türkiye için ciddi bir tehdit anlamı taşımaktadır (Al-Tamimi, 2018).

Bu çerçevede Zeytin Dalı Harekâtı’nı önemli ve anlamlı kılan⁶ husus Türkiye’nin ilk defa Suriye’de PKK’ya karşı kapsamlı bir harekât düzenlemesi olmuştur. Zira sınır ötesi olarak düzenlenen bir önceki Fırat Kalkanı Harekâtı, kapsamı itibarıyla DAES odaklı gerçekleşmiştir. Her ne kadar Fırat Kalkanı Harekâtı DAES’le mücadele kapsamında düzenlenmiş olsa da PKK’nın kantonlar arasındaki bütünleşmesine engel teşkil etmesi açısından önemlidir. Ne var ki bu engelleme hamlesi terör örgütü üzerinde gerekli etkiyi sağlayamamış ve Zeytin Dalı Harekâtı’nı zorunlu hale getirmiştir. Zira Türkiye’nin benimsemiş olduğu yeni ‘güvenlik doktrini’ de terörle mücadelede başarı sağlayabilmek adına bu operasyonun yapılması gerektiğini ortaya koymuştur (Özçelik & Acun, 2018, s. 9).

Bu gelişmeler ışığında Türk Silahlı Kuvvetleri kendi internet sitesinden Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları çerçevesinde 20 Ocak 2018 tarihinde saat 17:00’den itibaren Zeytin Dalı Harekâtı’nın başladığı duyurulmuş ve hemen akabinde uluslararası camiadan Türkiye’ye yönelik tepkiler gelmeye başlamıştır. İran, operasyonun derhal sonlandırılmasını isterken; Rusya hariciyesi ise operasyonun kaygı verici olduğunu ve tarafların itidalle hareket etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Aynı zaman Rusya Savunma Bakanlığı, bölgede gözlem için bulunan Rus askerlerinin can güvenliğini sağlamak adına birliklerin Tel Rıfat’a kaydırıldığını açıklamıştır. Diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye’nin gerçekleştirmiş olduğu sınır ötesi harekâtın kapsamının ve süresinin sınırlı olması gerektiğini deklare ederek sivil kayıpların önlenmesi

⁶ Suriye’nin kuzeyine düzenlenen bu operasyona “Zeytin Dalı Harekâtı” isminin verilmesi de Türkiye açısından kendi içerisinde oldukça anlamlı bir boyuta sahiptir. Keza Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın harekât başladıktan sonra 24 Ocak 2018’de 44. Muhtarlar Toplantısında yaptığı konuşmayla harekâta neden bu ismin verildiğini açıklamıştır: “Zeytin bizim inancımızda çok kutludur ve ‘Vettini Vezzeytun’, burada Allah tin helvası ile zeytine yemin ediyor, onunla başlayan bir sure. Ve bu aynı zamanda özgürlüklerin de müjdesidir, özgürlüğün bir ifadesidir. İşte biz bu zeytin dalı olarak bunu kullanırken dedik ki, toparlayalım, kucaklayalım ve böyle bir özgürlük adımını atalım. İşte bu bir samimiyet testidir; gerçekten terörizmle mücadeleyi ve insan haklarını savunanlarla bu kavramları istismar ederek kendi projelerini hayata geçirmeye çalışanların ayrımını bu süreçte hep birlikte çok daha iyi yapacağız. Türkiye izlediği politikayla sadece kendi sınırlarını korumakla ve bin yıllık kardeşlerine gövdesini siper etmekle kalmıyor, aynı zamanda topyekûn insanlığın onurunu da kurtarıyor. İnsanlık tarihinin en kadim yerleşim yerlerini yakıp yıkan, oluk oluk kan akıtan bu oyuna bizden başka dur diyenin çıkıyorsa üzüntüyle karşılıyoruz.” (tcgb.gov.tr, 2018).

için itidal çağrısı yapmıştır. Bu tepkilere ek olarak Türkiye'nin başlattığı harekâtı derhal durdurma çağrısı yapan Fransa, BM Güvenlik Konseyi'ni 'insani duruma yönelik riskleri' değerlendirmek üzere acil toplantıya davet etmiştir. Bu harekâta karşı Suriye rejimi de tepki göstermiş, bu operasyonu vahşi bir saldırganlık olarak nitelendirmiştir (bbc.com, 2018).

Zeytin Dalı Harekâtı, Fırat Kalkanı Harekâtı göz önüne alındığında coğrafi şartlar açısından ve mevsimsel koşullar bakımından daha büyük zorlukları ihtiva etmiştir. Operasyonun 20 Ocak'ta başlamasıyla birlikte TSK'nın hava ve kara unsurlarıyla gerçekleştirdiği etkili hava saldırıları karşısında pek çok terör mevziisi yok edilmiş, akabinde ise 21 Ocak'ta kara harekâtı başlatılmıştır. Akabinde ise TSK destekli ÖSO güçleri, TSK'nın çizdiği rotaya bağlı olarak Türkiye sınırındaki altı noktadan bölgeye giriş yapmış, örgütün savaşçı gücünü belirli alanlarda toplamasına engel olmuştur. İzlenen bu plan terör örgütünün meskûn mahalde harcayacağı gücü kırsal alana kaydırmasına sebep olmuş ve özellikle Türkiye'ye sınır Racu ve Bülbül beldelerinde şiddetli bir direniş görülmüştür. Ancak TSK ve TSK destekli ÖSO karşısında bu direnişi sürdüremeyeceğini anlayan örgüt, kendi içerisindeki motivasyonu yitirmemek adına meskûn mahallere çekilmiştir. Bu çekilişe müteakip belde merkezlerini üç yönden hilal kuşatması ile keşfe tabi tutan TSK, örgüte sağlanan lojistik desteğin kesilmesini sağlamıştır. Kesilen destekle birlikte örgüt Racu ve Cinderes'te herhangi bir direniş göstermeden çekilmiş ve tüm gücünü Afrin merkezde toplamıştır. Ancak kırsal alanda bozguna uğrayan örgütün yitirdiği motivasyonla birlikte Türk unsurlarının Afrin merkezini üç yönden kuşatma altına alması ve bariz olan teknolojik üstünlüğünü özellikle İHA ve SİHA'larla göstermesi meskûn mahal savaşı vermeyi planlayan örgüt için imkânsız hale gelmiştir. Ancak Türkiye'nin operasyon için kararlı duruşu, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ve TSK destekli ÖSO'nun terör örgütünü iyi tanınması, bölgedeki istihbarat ağının güçlü olması ve bu araçlarını harekât planına doğru yansıtması neticesinde operasyon başarıyla sonuçlanmıştır (Tok, 2018). Operasyonla birlikte 2.000 kilometrekarelik alan kontrol altına alınmış ve 282 meskûn mahal terör örgütünden temizlenmiştir (kkk.tsk, 2018).

Harekâtın başarıyla nihayete ermesiyle birlikte tıpkı Fırat Kalkanı bölgesinde olduğu gibi Zeytin Dalı Harekâtı'nın gerçekleştirildiği bölgede de imar ve ihya çalışmaları hızlı bir şekilde başlamıştır. Türkiye'nin operasyon gerçekleştirdiği bölgeleri tekrar yaşanabilir hale getirmek için gösterdiği çaba ve azim, bölgeye dönüşleri de beraberinde getirmektedir. Ulaşımdan sağlığa, eğitimden spora, ibadet alanlarından sosyal alanlara kadar pek çok alanda hummalı bir çalışma programı yürüten Türkiye hem kendi sınır güvenliğini tesis etmekte hem de insanlık onuruna yaraşır bir yaşam alanı açarak Suriyelilerin terk etmek zorunda kaldıkları topraklara dönüşünü sağlamaktadır. Zira Türkiye'nin güvenliği ve huzuru, sınır komşusu olduğu Suriye'nin huzuru ve barışından geçmektedir. Uluslararası camia her ne kadar Suriye'de yaşanan gelişmelere sadece kendi çıkarları açısından yaklaşırsa da Türkiye kendi güvenliğinin yanında birikimi ve tarihsel olarak üstlenmiş olduğu misyon gereği insan odaklı yaklaşımından taviz vermemektedir.

BARIŞ PINARI HAREKÂTI (2019)

9 Ekim 2019'da başlayan ve 17 Ekim'de ABD ile 22 Ekim'de ise Rusya ile imzalanan mutabakatlarla sona eren Barış Pınarı Harekâtı,⁷ (msb.gov.tr, 2021) Fırat Kalkanı Harekâtı ve Zeytin Dalı Harekâtı'nın devamı

⁷ 9 Ekim 2019 tarihinde başlayan harekâta "Barış Pınarı" isminin verilmesi oldukça anlamlıdır. Zira Fırat'ın doğusundaki alanlarda Ayn El Arap'tan başlayarak Tel Abyad ve Resulayn'a kadar bölgede bolca su pınarlarının mevcudiyeti söz konusudur. Türkiye sınırları içerisinde yer alan Mürşitpınar ve Ceylanpınar adlandırmalarındaki 'pınar', Suriye sınırları içerisinde yer alan Ayn El Arap isimli bölgenin adını aldığı Arapça 'ayn' kelimesinin karşılığının 'pınar/göz' olması bölgenin su kaynakları açısından zenginliğini göstermektedir. Bu bağlamda harekât

niteliğindedir. Türkiye'nin Suriye sınırı boyunca terör örgütlerine karşı verdiği mücadelenin önemli bir aşamasını oluşturan Barış Pınarı Harekâtı, öncesindeki iki operasyonda yürütülen diplomasiden daha fazlasını gerektiren zorlu bir sürecin akabinde hayata geçirilebilmiştir. Zira DAESH terör örgütünün tasfiyesinin ABD tarafından PKK/PYD üzerinden kurgulanması, bu çerçevede PKK'nın Suriye'de petrol kaynaklarını kullanarak finans sağlaması, fiili olarak alan hâkimiyeti kurması ve ABD tarafından ağır silahlarla ve lojistik destekle güçlendirilmesi doğrudan doğruya Türkiye için ulusal güvenlik meselesi haline gelmiştir. PKK'nın PYD/YPG vb. farklı isimlerle Suriye'de örgütlenmesi Türkiye için tehdidin ortadan kalktığı anlamına gelmemiştir. Bu isimlendirmelerin farklı olsa da aynı terör örgütüne karşılık geldiği ABD Başkanı Trump'ın Ulusal İstihbarat Direktörü tarafından PYD'nin PKK'nın Suriye uzantısı olduğu söylemiyle de ortaya konmuştur. Dolayısıyla müttefiklikle bağdaşmayan, oldukça karışık ve karmaşık gözükse de açık bir şekilde ortada duran bu güvenlik meselesi kimi zaman DAESH'le kimi zaman PKK ve onun uzantılarıyla Türkiye'yi derinden etkilemiştir. Bu bağlamda var olan ve Türkiye için gittikçe büyüyen terör tehdidi sadece El-Bab, Cerablus, Azez ve Afrin özelinde değil Suriye sınır hattı boyunca kendisini iyiden iyi hissettirmiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı ve Zeytin Dalı Harekâtıyla Fırat'ın batısında tehlikeyi az da olsa savuşturan Türkiye, Fırat'ın doğusu için de hamle yapmak durumunda kalmıştır. Türkiye harekât öncesinde ABD başta olmak üzere İran ve Rusya gibi Suriye üzerinde söz sahibi olan etkili ülkelerle terör örgütlerine karşı kendi güvenlik sorununun çözümüne ilişkin yoğun bir diplomatik süreç yürütmüş, ancak istediği sonucu tam anlamıyla alamamıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin ısrarlı diplomatik girişimleri, ABD'nin operasyon bölgesindeki askerlerini çekmesiyle sonuçlanırken; Türkiye'nin BMGK üye ülkelere, NATO ve BM genel sekreterlerinin yanı sıra İran'a gerekli diplomatik bildirimlerde bulunması yürüteceği operasyondaki kararlılığın anlaşılması açısından önemli olmuştur (Kurt, 2019a).

Dahası Türkiye, yürütmüş olduğu bu sıkı diplomasiden iki hafta kadar önce operasyon bölgesi ile ilgili Birleşmiş Milletler 74. Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada elinde bulunan Suriye ile Türkiye arasındaki güvenli alan oluşturulmasını önerdiği haritayı göstererek Türkiye'nin Suriyeli göçmenler konusunda yalnız bırakıldığını ve güvenli bir alan oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Erdoğan'ın önerdiği bu güvenli alan Türkiye sınırından 30 km derinlikte ve 480 km uzunluğunda olup Münbiç, Ayn El Arab, Tel Abyad, Suluk, Resulayn, Dırbasiye, Amude, Kamışlı ve Malikiyye yerleşimlerini içine alacak şekilde planlanmıştır. Ayrıca oluşturulacak bu alana ilk etapta 1-2 milyon Suriyeli'nin geri dönebileceğini ifade eden Erdoğan bu konuda uluslararası camiadan destek beklemiştir (Temizer, Tok, & Kako, 2019). Ancak bu meseleyle ilgili BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmadan yaklaşık bir yıl kadar önce Erdoğan'ın 14 Aralık 2018'de Trump ile yaptığı görüşmede mutabık kalınan güvenli bölge meselesi ABD içerisindeki itirazlar dolayısıyla ötelenmişti. Dolayısıyla güvenli bölge konusunun askıda bekletilmesi, ABD'nin Suriye Temsilcisi Jeffrey'in Türkiye ziyareti öncesinde meselenin çözümüne ilişkin umutlar varken, ziyaretle birlikte Türkiye'nin beklentilerinin son bulması ve Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun 'sabrımız taşıtı' çıkışı -Temmuz 2019- (Kurt, 2019b) ve sonrasında Erdoğan'ın BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasının karşılıksız kalması operasyonun başlaması için yeterli olmuştur.

Bu gelişmeler ışığında 9 Ekim 2019 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan twitter hesabından harekâtın başladığını duyurmuş, Milli Savunma Bakanlığı da yaptığı açıklamayla harekâtın amacını; yerinden edilmiş Suriyeli vatandaşların evlerine dönmesini sağlamak, Türkiye'nin güneyinde oluşturulmak istenen terör

sahasının bu bölge olması ve Türkiye'nin bölgeye barış götürmek için bu operasyonu yapması 'Barış Pınarı' adlandırmasıyla anlam kazanmıştır (Demir, 2019b, s. 106).

koridoruna engel olmak ve sınır güvenliğini sağlamak olarak deklare etmiştir (msb.gov.tr, 2021). Harekâtın dayanak noktası ise tıpkı Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı harekâtlarında olduğu gibi BM Sözleşmesi'nin 51. Maddesi kapsamındaki meşru müdafaa hakkı ve BMGK'nun terörle mücadeleyle yönelik kararları olmuştur. Aynı zamanda 1998 yılında Ankara ile Şam arasında imzalanan Adana Mutabakatı çerçevesinde Suriye'nin PKK terör örgütünü sınırları içerisinde barındırmama ve bertaraf etme taahhüdüne riayet etmemesi de bu harekâtın önemli dayanaklarından bir tanesidir (Demir, 2019b, s. 97).

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın harekâtın başladığını duyurmasının ardından Türk Ordusu Resulayn ve Tel Abyad bölgesindeki terör örgütü hedeflerini havadan ve karadan vurmaya başlamıştır. Topçu birlikleri karadan terör hedeflerini vururken Diyarbakır 8. Ana Jet, Malatya 7. Ana Jet ve İncirlik Ana Jet Üssü'nden kalkan Türk jetleri terör hedeflerini havadan vurmuştur. Havadan yapılan bombalamaların ilk 55 sortisi Suriye sınırından 30 km derinliğe inerek terör örgütüne ait barınak, sığınak ve mühimmat depolarını etkisiz hale getirmiştir. Yapılan kara ve hava atışlarından sonra terör hedeflerinin yok edilmesi ve bölgenin yumuşatılmasına müteakip akşam saatlerinde Türk askeri Tel Abyad'ın doğu ve batı kırsalı başta olmak üzere Resulayn ve çevresindeki üç koldan Fırat'ın doğusuna karadan giriş yapmıştır. Harekâtın başlamasından bir gün sonra kara operasyonuna Suriye Milli Ordusu da dahil olmuş TSK koordinesinde Tel Abyad ve Resulayn kırsalında ilerlemeye başlamıştır. Türk askerinin karadan ilerleyişi sırasında zayıta engel olmak maksadıyla İHA ve SİHA'ların etkin bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Hatta terör örgütünün bu durumu fark etmesi ve bölgede lastikleri ateşe vermek suretiyle havadan görüntü alınmasına engel olma çabası da tespit edilmiştir. 12 Ekim 2019 tarihine gelindiğinde bölgede ulaşım ağının can damarı niteliğinde olan M-4 karayolunun Türk Ordusu tarafından kontrol altına alınması terör örgütünün birbirleriyle olan bağlantısını kesmesi açısından kritik bir aşama anlamına gelmiştir. Terör örgütünün TSK karşısında varlık gösterememesi örgütü daha öfkeli hale getirmiş ve Türkiye sınırı içerisinde bulunan sivil yerleşimlerine havan toplarıyla saldırılarını artırmaya neden olmuştur (Demir, 2019b, s. 106-130). Daha öncesinde harekâtın ikinci gününde Tel Abyad ve Resulayn'a giren Suriye Milli Ordusu ile terör örgütü arasında yaşanan şiddetli çatışmalar neticesinde TSK'nın desteğiyle harekâtın 4. günü olan 12 Ekim'de Resulayn, harekâtın 5. günü olan 13 Ekim'de ise Tel Abyad ilçe merkezi teröristlerden arındırılmıştır. Tel Abyad'da ve Resulayn'da TSK'nın kontrolü sağlamasıyla birlikte tarama faaliyetleri başlamıştır (Anadolu Ajansı, 2019, s. 50-53).

Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı kararlılıkla devam ederken operasyon kapsamında görüşmeler yapmak üzere 17 Ekim 2019 tarihinde Ankara'ya gelen ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından kabul edilmiş ve yaklaşık 10 dakika sürmesi planlanan görüşme iki saate yakın sürmüştür. Sonrasında heyetler arası görüşmelere geçilmesi ve bu görüşmelerden çıkan sonuç itibarıyla Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtına 120 saat ara verdiği duyurulmuştur (dw.com, 2019). Verilen bu 120 saatlik ara da ABD, bölgedeki PYD/YPG unsurlarının güvenli bölgeden çıkmasını/çekilmesini Türkiye'ye taahhüt etmiştir (euronews.com, 2019a). 4 saat 20 dakika süren toplantı sonrasında açıklama yapan Türk Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu operasyonun durmadığını, sadece operasyona ara verildiğini deklare etmiş, ancak terör örgütlerinin bölgeden çıkması neticesinde Türkiye'nin operasyonu durduracağını söylemiştir. Ne var ki Ankara Mutabakatı olarak adlandırılan 13 maddelik anlaşmayla birlikte harekâtın ilk aşamasının nihayete erdiği söylenebilir (odativ4.com, 2019). Yapılan 13 maddelik 'Suriye'nin Kuzeydoğusuna İlişkin Türkiye-ABD Ortak Açıklaması' başlıca, Türkiye ile ABD'nin bölgede uyum içerisinde hareket etmesini, her iki ülkenin de NATO üyesi olmasını ve terör unsurlarının çekilmesinden sonra operasyonun durdurulması gibi genel ifadelerle kayıt altına alınmıştır. Operasyona ara verilen bu 120 saatlik dilim içerisinde çok sayıda PKK-

PYD/YPG’li terör örgütü mensubu Resulayn’dan Haseke’ye tahliye edilmiştir. Bu tahliyeler sırasında TSK mutabakata uygun hareket ederken terör örgütü mensupları taciz ve ihlallerini devam ettirmiştir (Anadolu Ajansı, 2019, s. 72-73).

Türkiye’nin Suriye kuzey hattında Fırat Nehrinden Irak sınırına kadar olan 444 kilometre uzunluğunda ve 30 km derinliğinde planladığı güvenli bölge için yürüttüğü harekât ABD ile varılan mutabakat sonrasında sekteye uğramış, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 22 Ekim 2019 tarihinde Rusya’nın Soçi şehrine yaptığı ziyarette Putin’le yaptığı görüşmeyle de sona ermiştir. Erdoğan ve Putin arasında saatler süren görüşme sonrasında 10 maddelik Soçi Mutabakatı ile uzlaşının sağlandığı kamuoyuna deklare edilmiştir (euronews.com, 2019b). Bu mutabakatla birlikte taraflar 23 Ekim 2019 saat 12:00’den itibaren Rus askeri polisi ve Suriye sınır muhafızlarının, Barış Planı Harekâtı alanı dışında kalan PYD/YPG unsurları ve silahlarının Türkiye-Suriye sınırından itibaren 30 km dışına çıkarılmasını temin etmesi konusunda anlaşmışlardır. Mutabakat kapsamında bu işlemin 150 saat içerisinde tamamlanmasına müteakip derhal Barış Pınarı Harekâtı alanı sınırlarının batısı ve doğusunda 10 km derinlikte, Kamışlı bölgesi hariç, Türk-Rus ortak devriyelerinin başlaması konusunda anlaşma sağlanmıştır (Anadolu Ajansı, 2019, s. 74-75). Ayrıca mültecilerin evlerine güvenle ve kolaylıkla geri dönüş sağlayabilmeleri için ortak çalışma yapılacağı kayıt altına alınmıştır. 25 Ekim 2019 tarihinde ise Türkiye Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, Barış Pınarı Harekâtı’nın ABD ve Rusya ile varılan mutabakatlar sonucunda başarılı bir şekilde neticelendiğini açıklamıştır (gazetevatan.com, 2019).

Tam da bu noktada Türkiye’nin harekâta başlamasından önce ve harekâta başlamasından sonra uluslararası camiadan yükselen itirazlara ve eleştirilere bakmak faydalı olacaktır. Zira Türkiye’nin Suriye Krizi’nde mülteci problemini tek başına göğüslemesi, dünya kamuoyunu ve devletlerini bu konuda adım atmaya davet etmesi ne yazık ki hiçbir karşılık bulmamıştır. Ancak ne var ki Türkiye’nin çağrılarına kayıtsız kalan dünya, harekâatla birlikte tüm dikkatini bölgeye ve Türkiye’ye yöneltmiştir. Bu ikircikli tutumu ve Türkiye’ye yönelik art niyetli siyaseti en azından medya boyutuyla ve devletlerin resmî açıklamalarıyla ortaya koymak önem arz etmektedir. Zira Türkiye’nin Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı harekâtlarından sonra yeni bir harekâtı hayata geçirmek için yaptığı hazırlıklar ve yapılan hazırlıklar sonrasında harekâtın başlaması tüm dünyanın dikkatini celp etmiştir. Bu minvalde yeni bir harekâta karşı hem küresel ölçekte hem de Batı dünyasından ciddi itirazlar ve eleştiriler yükselmeye başlamıştır. Ancak bu itirazla ve eleştiriler Türkiye’nin operasyondaki kararlı duruşuna etki etmemiştir.

Yükselen itirazlar ve eleştiriler özellikle operasyonun ilk üç gününde hat safhada olmuş, bu durum ise Batı medyasında bariz bir şekilde görülmüştür. Zira operasyonun ilk üç gününde Batı medyasında Türkiye’nin gerçekleştirdiği operasyona dair 55.849 adet haber yapılmıştır. Bu haberlerden 4.087’si internet üzerinden yayın yapan sitelerde yer almış ve toplamda 51.288 saat boyunca sayfalarda kalmış ve toplamda 150 milyonun üzerinde okuyucuya ulaşmıştır. Yapılan bu haberlerin büyük bir çoğunluğu “cnn.com, foxnews.com, theguardian.com, msn.com, washingtonpost.com ve dailymail.co.uk” sitelerinde yayınlanmıştır. Türkiye’nin Barış Pınarı Harekâtı ile ilgili bu derece fazla haber yapılması belki normal karşılanabilir, ancak Barış Pınarı Harekâtı ile alakalı ön plana çıkan temalara bakıldığında ciddi bir Türkiye karşıtlığı ve Türk düşmanlığı görülmektedir. Zira operasyonla ilgili yapılan haberlerde ‘kınama, Hristiyanlara saldırı, istila ve sivilleri hedef alma, Amerikan yaptırımları ve bölgede DAESH tehdidi” gibi konuların ön plana çıktığı görülmektedir (Erol, 2019, s. 7-9).

9 Ekim ile 22 Ekim 2019 tarihleri arasında gerçekleşen ve on üç gün süren Barış Pınarı Harekâtı’nın tamamlanmasıyla birlikte -22 Ekim itibarıyla- 2.200 kilometrenin kontrol altına alındığı ve 755 teröristin

etkisiz hale getirildiği görülmektedir. Operasyon boyunca Türk Silahlı Kuvvetleri 9 şehit vermiş ve 137 yaralı tedavi altına alınmıştır. TSK destekli Suriye Milli Ordusu'nun da operasyon süresince 124 şehit ve 463 yaralı verdiği görülmektedir. Bir de bu harekâta hayatını kaybeden sivillerin mevcudiyeti göze çarpmaktadır. TSK ve TSK destekli Suriye Milli Ordusu, siviller konusunda oldukça büyük hassasiyet gösterse de terör örgütü mensupları sivil-asker gözetmeden yaptığı saldırılarla 21 insanın hayatını kaybetmesine 185 insanın ise yaralanmasına neden olmuştur (Anadolu Ajansı, 2019, s. 70-71). Ayrıca harekâtın tamamlanmasıyla birlikte Türkiye'nin bölge üzerinde amaçladığı hedeflere ulaştığını söylememiz mümkündür. Zira bu harekâta birlikte 605 yerleşim yeri terör unsurlarından temizlenerek kontrol altına alınmış, sivillerin hayatını tehlikeye atan mayın ve el yapımı patlayıcılar (EYP) ile tüneller ve sığınaklar imha edilmiştir. Bu operasyonlara ek olarak bölgenin ihyası noktasında önemli adımların da atıldığı görülmektedir. Teröristlerin mevzi olarak kullandığı 87 cami ve 7 kilise terör unsurlarından kurtarılmış, bakımı ve onarımı yapılarak yeniden hizmete açılmıştır. Yine teröristlerin büyük bir yıkıma uğrattığı eğitim kurumlarından 464 okul Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çalışmalarıyla tamir edilmiş ve yeniden hizmete açılmıştır. Hâlihazırda tadilatları tamamlanan bu eğitim kurumlarında yaklaşık 35.000 öğrenci eğitim görmektedir. Son olarak harekâtın önemli bir amacı olan Suriyeli vatandaşların evlerine dönmesi noktasında iki yüz bine yakın Suriyeli'nin güvenli ve gönüllü olarak topraklarına döndüğü görülmektedir (msb.gov.tr, 2021).

TÜRKİYE'NİN LİBYA'DAKİ VARLIĞI (2019)

Türkiye'nin proaktif güvenlik anlayışı temelinde geliştirdiği Fırat Kalkanı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı ve Barış Pınarı Harekâtı Türkiye'yi hedef alan terör örgütlerine karşı başarıyla gerçekleştirilmiş operasyonlar olarak tarihe geçmiştir. Ülke içerisinde hendek operasyonlarıyla hız kazanan, ülke sınırları dışında da bu operasyonlarla terörü kaynağında yok etme arzusu güden Türkiye, istediği ölçüde ve alanda olmasa da belirlediği bölgelerde hedeflediği harekâtları gerçekleştirmiştir. Ülke içerisindeki operasyonlarla birlikte terörü sınırlarının dışına itmekle kalmamış devamında gerçekleştirdiği sınır ötesi hamlelerle en azından sınır güvenliğini sağlama noktasında kararlı duruşunu göstermiştir. Ancak Türkiye'nin gerçekleştirdiği bu harekâtlar, Türkiye'nin kendisine tehdit arz eden PKK/YPG/PYD/DAEŞ gibi terör örgütlerinin tamamıyla etkisiz hale getirildiği sonucunu vermemektedir. Zira Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeyi ve özellikle de Fırat'ın doğusu hala eli kanlı terör örgütlerinin varlığını koruduğu ve eylemlerini gerçekleştirmek için fırsat kolladığı yapılara ev sahipliği yapmaktadır.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki Türkiye sadece terör örgütleriyle mücadele vermemekte, küresel aktörlerin Türkiye'nin sınırlarını kapsayan alanlara müdahale etme iştiafına, ekonomik ve siyasi çıkarlarına karşı koymakla da iştigal etmektedir. Bu meselelerden en önemlisi hidrokarbon ve doğalgaz başta olmak üzere zengin yer altı kaynaklarına sahip olduğu bilinen Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmelerdir.⁸ Türkiye için nasıl kara ve hava sınır güvenliği hayati bir öneme haizse deniz sınırları/karasuları da o derece önemlidir. Zira Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili, önemli bir Akdeniz ülkesi konumundadır. Türkiye'nin karasularını koruması ve müdahaleden uzak tutması 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtıyla Türk varlığının tescillendiği Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden bağımsız düşünülmemelidir. Doğu Akdeniz'deki doğal kaynaklara erişme arzusunda olan ve başta Yunanistan olmak üzere planlamalar yapan devletlerin varlığı, Türkiye'nin

⁸ Kıbrıs adasının her iki yanında bulunduğu kabul edilen en düşük miktar olan üç trilyon ayak küp mevcuttur. Bu miktar bir milyon civarındaki adalının yüz yıllık, dahası bazı analistlere göre ise iki yüzyıldan fazla yetecek gaz anlamına gelmektedir (Leventis, 2012, s. 8).

diplomatik yollarla ve dahi gerekirse askeri yöntemlerle çözmesi gereken pek çok problemi beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin Akdeniz'deki karasularını korumak ve Doğu Akdeniz'deki doğal kaynaklardan hakkı olanı alması için izlediği proaktif politikanın somut yansıması - tarihte asırlar boyunca hâkimiyeti altında bulunan - Libya devleti ile imza altına aldığı mutabakat antlaşmaları olmuştur. Türkiye ile Libya UMH arasında *"Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükûmeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası"* ve *"Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükûmeti Arasında Güvenlik ve Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırası"* imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşmalar tescil edilmesi için Birleşmiş Milletlere gönderilmiş ve BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, 30 Eylül 2020 tarihinde BM Şartı'nın 102. Maddesi gereğince bu antlaşmaları onaylamıştır. Türkiye'nin benimsemiş olduğu proaktif güvenlik politikasının gereği olarak imza altına alınan bu mutabakat, başta Yunanistan olmak üzere bazı küresel aktörlerin tepki vermesine sebebiyet vermiştir. Türkiye'nin Libya ile imzaladığı bu mutabakat, Doğu Akdeniz'de dengeleri değiştirmiş ve Libya'daki dengelerin çalışmamız açısından ele alınmasını zaruri kılmıştır. Bir zamanlar Osmanlı toprağı olan Libya; tarihsel seyir içerisinde iç siyasette pek çok karışıklığa sahne olmuş, Arap Baharı olarak adlandırılan dönemle çatışmalara şahitlik etmiş ve uluslararası müdahale ile belirsizliğin hâkim olduğu bir coğrafya konumuna evrilmiştir.

Türkiye'nin ve Libya'nın deniz karasularının güvenliği için hayati öneme sahip olan ve iki ülkenin aralarında imzalamış olduğu mutabakatların önemine dair Libya'ya ilişkin ayrıntılı bir analiz yapılması konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Arap Baharı olarak literatüre geçen ve Libya için bu sürecin başlangıcı sayılan kırk iki yıllık Kaddafi iktidarının sonunu getiren 17 Şubat 2011 Devrimi ile birlikte Libya, içinden çıkmakta zorlanacağı bir sürecin içerisine girmiştir. 17 Şubat'tan sonra yeni bir irade ve idarenin tesisi için Libya içerisindeki tüm tarafların katılımıyla çalışmalar başlatılmış ve demokratik bir yönetimin tesisi için bir geçiş mekanizması oluşturulmuştur. 2011 yılının Ekim ayında oluşturulan bu mekanizma 'Ulusal Geçiş Konseyi' olarak adlandırılmış ve 2012 yılının Temmuz ayında yapılan seçimlerle birlikte görevini Milli Genel Kongre'ye (MGK) devretmiştir. Milli Genel Kongre'nin göreve başladığı tarihten 2014 yılına kadar tüm tarafların katılımıyla çalışmalar yürütülmüştür. Ancak 2014 yılına gelindiğinde ortaya çıkan görüş ayrılıkları ve yaşanan anlaşmazlıklar siyasi anlamda Libya için buhran döneminin başlangıcı olmuştur. Zira düzenli bir ordusu bulunmayan Libya için; kabilelerin, çeşitli grupların oluşturduğu milis güçlerin ve birtakım ideolojilerin silahlandığı bir ortam açığa çıkmıştır. Yaşanan bu gelişmeler Libya için 2014 sonrasında belirecek olan bir iç savaşın habercisi olmuş, ortaya çıkan siyasi ayrılıklar ve farklı güç odaklarının belirmesi 2014 yılıyla beraber Trablus merkezli Milli Genel Kongresi ve Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi (TM) olarak iki farklı parlamento ortaya çıkarmıştır. İki farklı parlamentonun ortaya çıkmış olmasının sıkıntıları yaşanırken bir de üstüne 2014 yılının Mayıs ayında Darbeci Halife Hafter' in Trablus'a yönelik darbe girişimi ülkedeki krizin şiddetini artırarak meselenin askeri bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Tırmanan bu krizin çözümü için BM devreye girmiş ve 2015 yılında BM öncülüğünde Libya Siyasi Anlaşması hayata geçirilmiştir. Bu anlaşma ile beraber Serrac liderliğindeki Başkanlık Konseyi/Ulusal Mutabakat Hükûmeti 2016 yılının Mart ayında Trablus'a gelmiş ve çalışmalara başlamıştır. Bu anlaşmaya imza koymasına rağmen MGK ve TM, UMH'ni kabul etmemiş ve ülkedeki kriz farklı bir boyuta evrilmiştir (Şahin, 2020, s. 1).

Süreç içerisinde ortaya çıkan iki başlı yönetim, Libya'nın meşru iktidarı olarak kabul edilen ve BM tarafından tanınan Başkent Trablus merkezli Libya Ulusal Mutabakat Hükûmeti'ne (UMH) karşılık oluşturulan ve bölge ülkeleri başta olmak üzere Rusya'dan destek alarak ülkenin doğusunda güçlenen Tobruk merkezli Libya

Ulusal Ordusu (LUO) olmuştur. Libya Ulusal Ordusu'nun başında bulunan Halife Hafter darbe girişimlerinde bulunmuş ancak muvaffak olamamıştır (Akhiyadov, 2020a). Halife Hafter' in 4 Nisan 2019 tarihinde Ulusal Mutabakat Hükûmeti'ni devirmek üzere başlatmış olduğu saldırı, Türkiye'nin UMH'ne verdiği destek sonrasında siyasi bir sürece evrilmiştir (Aslan, 2021, s. 1). Türkiye'nin somut olarak göstermiş olduğu açıktan destek kadar olmasa da Katar ve İtalya⁹ gibi ülkeler başta olmak üzere BM, NATO ve AB gibi güçlü uluslararası örgütlerin de Serrac liderliğindeki Ulusal Mutabakat Hükûmetinden yana tavır takındığı bilinmektedir. Bu desteğe karşılık Hafter' in kendi meşruiyetini dünya ölçeğinde kabul ettirmek için çeşitli dünya ülkelerine ziyaretler gerçekleştirmiştir (Anadolu Ajansı, 2020). Tobruk merkezli General Halife Hafter'in meşruiyetini sağlama çabası, yaptığı uluslararası ziyaretler ve dünya devletlerinin Libya konusundaki pozisyonları; Hafter'in Suudi Arabistan, BAE ve Mısır gibi bölge ülkeleri ve yayılmacı politikalar geliştiren Rusya ve sömürge düzenini idame ettirme arzusu güden Fransa tarafından desteklendiğini göstermektedir (Akhiyadov, 2020a).

Görüldüğü üzere Libya, küresel aktörlerin çatıştığı ve oyun kurduğu bir alan haline gelmiştir. Türkiye'nin 2019 yılında Libya ile sağladığı mutabakatın sağlıklı bir şekilde yürümesinin yegâne şartı ise BM tarafından meşruluğu kabul edilen Ulusal Mutabakat Hükûmeti'nin Libya'da tek otorite olarak varlığını sürdürmesinden geçmektedir. Başta Yunanistan olmak üzere, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Mısır, Fransa ve Rusya; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de varlığını sürdürerek enerji rezervlerinden faydalanmasını istememekte, bu çıkış noktasından hareketle Türkiye'nin önünü Libya'daki dengelere müdahil olarak kesmeye çalışmaktadır. Bahsi geçen ülkelerin Libya'da gösterdiği refleksler ve Hafter'i doğrudan desteklemeleri, askeri ve ekonomik yardımda bulunmaları Libya'daki yönetimin Hafter'e geçmesi doğrultusunda atılan adımlar olarak görülmektedir. Zira Ulusal Mutabakat Hükûmetinin zayıflaması ve tüm Libya'da Hafter'in kontrolü ele geçirmesi Türkiye'nin Libya ile imzalamış olduğu Deniz Yetki Sınırlandırması Antlaşması'nın rafa kalkacağı anlamına gelmektedir. Bu tehlikenin farkında olan ve politikalarını bu yönde geliştiren Türkiye, benimsemiş olduğu proaktif güvenlik konsepti doğrultusunda diplomatik yolları kullanarak kendi ulusal çıkarlarını koruma azmini ve kararlılığını göstermiştir. Dahası Hafter'e ekonomik ve askeri destek veren ülkelerin attığı adımlar Türkiye'nin Libya konusundaki kararlılığının sadece diplomatik alanda kalmayacağını da göstermesi açısından farklı bir boyuta evrilmiştir. 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da imzalanan ve 29 Aralık 2019 tarihli ve 30990 Sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükûmeti Arasında Güvenlik ve Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırası" na binaen Türkiye Libya'ya asker göndermeye karar vermiştir. Türkiye bu bağlamda 30 Aralık 2019 tarihinde Libya'ya asker gönderme tezkeresini Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne getirmiş ve 2 Ocak 2020 tarihinde yapılan oylamayla birlikte Türk askerinin Libya'ya gitmesinin önünde bir engel kalmamıştır. Bu tezkere doğrultusunda Libya'ya intikal eden Türk askeri Libya'daki dengelerin Ulusal Mutabakat Hükûmeti lehine dönmesini sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye'nin ve Türk askerinin bölgede kalmasının ve etkin bir rol oynamasının Türkiye'nin ve Libya'nın güvenliği açısından ne denli önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebepten ötürü 2 Ocak 2020 tarihinde Türk askerinin Libya'ya gönderilmesini içeren tezkerenin süresinin bitecek olması dolayısıyla 2 Ocak 2021 tarihinden itibaren Türk askerinin on sekiz ay daha Libya'da kalmasını öngören uzatma tezkeresi TBMM tarafından onaylanmıştır.

⁹ Bir Avrupa ülkesi olan İtalya'nın Ulusal Mutabakat Hükûmetini desteklemesi, bir başka Avrupa devleti olan Fransa'nın ise Darbeci Halife Hafter tarafında yer almasının belki de en önemli sebebi Kaddafi sonrası dönemde bölgede Fransız şirketi 'Total' ve İtalyan şirketi 'ENI' arasında verilen hâkimiyet mücadelesidir. Kuşkusuz bu hâkimiyet mücadelesindeki en önemli saik Libya'nın sahip olduğu yer altı zenginlikleridir. Zira Libya petrol rezervleri açısından Afrika'da birinci sırada yer alırken, dünyada dokuzuncu sırada yer almaktadır (Anadolu Ajansı, 2020).

Sonuç itibarıyla 2000’li yılların başında iktidara gelen ve her seçimde halkın desteğini alarak iktidara gelen Erdoğan’ın dış politikasını şekillendirdiği dönem Türkiye’nin bekasını önceleyen ve güvenliğini tesis etme gayretleriyle terör örgütleriyle amansız bir mücadele verdiği zaman dilimine karşılık gelmektedir. Bu mücadele sadece ülke sınırları içerisinde hareket alanı bulan terör örgütleriyle değil, ülke sınırları dışarısında öbeklenen terör örgütlerine karşı da sürdürülmektedir. 2001 İkiz Kule saldırılarıyla güvenlik algısında dönüşüm yaşamaya başlayan Türkiye 2010 yılında başlayan Arap Baharına bağlı olarak yüzleştiği gerçekliklerle güvenlik algılamalarını şekillendirmeye başlamış, özellikle 15 Temmuz 2016 yılında yaşanan darbe teşebbüsüyle de güvenlik politikaları doğrudan proaktif güvenlik konseptiyle şekillendirmiştir. Türkiye’nin 2016 yılından sonra hayata geçirmeye başardığı proaktif güvenlik konsepti, 2017 yılında kabul edilen Anayasa değişikliğiyle benimsenen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin getirdiği manevra kabiliyetiyle birlikte daha fazla anlam kazanmıştır. Zira Türkiye sadece ülke içerisinde ya da ülke sınırları çevresinde varlık mücadelesi veren terör örgütlerine yönelik değil, uluslararası aktörlerin ve devletlerin dahil olduğu bir alanda da varlık mücadelesi vermektedir. Şüphesiz bu alanlardan en önemlisi Libya’dır. Türkiye’nin bölgede yaşanan gelişmeleri iyi analiz ederek yaptığı hamleler, izlediği politikalar ve operasyonel yönelimler Libya özelinde yaşanan olayları şimdilik Türkiye lehine çevirmiştir. Türkiye Libya’da izlemiş olduğu proaktif yaklaşımı devam ettirmeli, izlediği bu politikayı akamate uğratacak girişimlerden uzak durmalıdır. Bugün görünen tablo odur ki Türkiye’nin deniz sınırlarının/karasularının güvenliği Libya’da var olan ya da var olacak olan istikrar ve güven ortamıyla doğrudan ilintilidir.

SONUÇ

Nitekim on yıllardan beri terörle mücadele eden bir ülke olarak Türkiye, ‘küresel terörizm’ konseptini kendi güvenlik politikaları çerçevesinde ele almıştır ve adımlarını bu şekilde atmıştır. Özellikle 15 Temmuz Darbe girişimine müteakip Türkiye, güvenlik algılamaları çerçevesinde dış politikada proaktif bir yaklaşımla, güvenlik uygulamalarını değiştirerek jeopolitik gereklilik halini alan sınır ötesi harekâtları hayata geçirmiştir. Ancak bu noktada ön plana çıkan soru şudur: Hayata geçirilen bu harekâtlar Türkiye’nin güvenlik ihtiyaçlarını yeterli ölçüde karşılamış mıdır? Görülen odur ki tam anlamıyla karşılamamıştır. Zira Suriye’de Ahmet El Şara liderliğindeki muhaliflerin Şam’ı özgürleştirilmesi, Fırat’ın doğusunda PKK/PYD-YPG terör örgütlerinin elinde bulunan şehirler için henüz gerçekleşmiş değildir ve bu durumun varlığı Türkiye açısından hâlâ ciddi bir tehdit olarak varlığını korumaktadır. Ahmet El Şara ile PKK/PYD/YPG terör örgütünün diğer bir isimlendirmesi olarak karşımıza çıkan Suriye Demokratik Güçleri (SDG) isimli terör örgütünün sözde lideri Mazlum Abdi arasında 10 Mart 2025 tarihinde varılan mutabakata göre Suriye’de bulunan tüm teröristler silah bırakacak ve suça karışmamış olan Suriye ordusuna entegre olacaktır. Ancak halihazırda böyle bir entegrasyonun pratikte hayata geçirilmesi oldukça zor gözükmektedir. Zira bugüne kadar bahsi geçen terör örgütüne binlerce tır dolusu silah yardımı yapan ABD’nin de arka planda bu duruma rıza göstermeyeceği görülmektedir.

Türkiye, diplomasiyi işletmekte ve uluslararası camiaya her fırsatta kendisine tehdit arz eden bölgeler ve terör örgütleri ile ilgili harekete geçme çağrısında bulunmaktadır. Ancak Türkiye’nin bu çağrıları ve talepleri müspet bir karşılık bulmamaktadır. Bu sebepten ötürü Türkiye, yeri ve zamanı geldiğinde kendisine tehdit arz eden terör örgütlerinin yuvalandığı bölgelere Yeni Suriye rejimiyle koordineli olarak sınır ötesi harekâtları gerçekleştirmeli ve benimsemiş olduğu proaktif güvenlik konseptinden vazgeçmemelidir. Bu çerçevede Türkiye’nin gerçekleştirmiş olduğu sınır ötesi askerî harekâtların, sadece klasik güvenlik

refleksleriyle yapılmış olduğunu ifade etmek yanıltıcıdır. Zira bu harekâtlar aynı zamanda bölgenin yeniden sosyo-politik inşası ve ihyası açısından yeni güvenlik yaklaşımları bağlamında tesis edilmiştir. Bu noktada çalışmanın dayandığı konstrüktivist yaklaşım ve jeopolitik kuramlar Türkiye'nin güvenlik politikalarını izah etme noktasında en etkili yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye hem bölge açısından hem de küresel sistem içerisinde ön plana çıkan önemli bir devlettir. İmparatorluk varisi olan Türkiye, tarihsel misyonunu ve yükümlülüğünü ön plana çıkaran bir anlayışla dış politikasını ve güvenlik politikasını konstrüktivist (inşacı) ve jeopolitik yaklaşımla şekillendirmektedir. Erdoğan liderliğindeki Türkiye terörle mücadelede ve sınır güvenliğinin tesisinde proaktif bir anlayış belirleyerek insani diplomasi odaklı stratejiyle ön plana çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKHİYADOV, M. (2020a). *Anadolu Ajansı Görüş - Rusya'nın Libya Politikası*. 03 03, 2021 tarihinde [www.aa.com.tr: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-rusya-nin-libya-politikasi/1794069#](https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-rusya-nin-libya-politikasi/1794069#) adresinden erişilmiştir.
- AL-TAMİMİ, A. J. (2018). *Dispatch: The Syrian Democratic Forces' Border Guards*. 11 30, 2021 tarihinde [www.aymennjawad.org: http://www.aymennjawad.org/2018/01/dispatch-the-syrian-democratic-forces-border](http://www.aymennjawad.org/2018/01/dispatch-the-syrian-democratic-forces-border) adresinden erişilmiştir.
- ANADOLU AJANSI. (2019). *Türkiye'nin Terörle Mücadelesinde Barış Pınarı Harekâtı* (2 b.). İstanbul, Türkiye: Anadolu Ajansı Yayınları.
- ANADOLU AJANSI. (2020). *Libya'nın Karanlık Yüzü: Halife Hafter*. 06 21, 2021 tarihinde [www.aa.com.tr: https://www.aa.com.tr/tr/arastirma/libya-nin-karanlik-yuzu-halife-hafter/1692354#](https://www.aa.com.tr/tr/arastirma/libya-nin-karanlik-yuzu-halife-hafter/1692354#) adresinden erişilmiştir.
- ASLAN, M. (2021). Libya'nın 'Kalıcı Belirsizliği: Birçok Yanlıştan Tek Doğru ve Açmazlardan Bir Sonuç Çıkartmak? *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 4(1), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1658662> adresinden erişilmiştir.
- AYTAÇ, G. B. (2017). Değişen Güvenlik Teorileri Üzerinden 1990-2005 Dönemi Türkiye'nin Güvenlik Politikalarının Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 269-278. https://www.researchgate.net/publication/322055777_DEGISEN_GUVENLIK_TEORILERI_UZERINDEN_1990-2005_DONEMI_TURKIYE_NIN_GUVENLIK_POLITIKALARININ_ANALIZI adresinden erişilmiştir.
- BBC.COM. (2018). *5 soruda Türkiye'nin Afrin'e yönelik Zeytin Dalı Harekâtı*. 11 30, 2021 tarihinde [www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42766283](https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42766283) adresinden erişilmiştir.
- BURAL, E. (2021). *Terörizmle Mücadele Çerçevesinde Fırat Kalkanı Harekâtının Hukuki Gerekçesi*. 11 05, 2021 tarihinde [www.teram.org: https://www.teram.org/icerik/terorizmle-mucadele-cercevesinde-firat-kalkani-harek-tinin-hukuki-gerekcesi-117](https://www.teram.org/icerik/terorizmle-mucadele-cercevesinde-firat-kalkani-harek-tinin-hukuki-gerekcesi-117) adresinden erişilmiştir.
- DEMİR, E. (2018). *Afrin Tarihi ve Zeytin Dalı Harekâtı* (1 b.). İstanbul, Zeytinburnu, Türkiye: Flipper Yayınları.
- DEMİR, E. (2019a). *Türk Ordusu ve Fırat Kalkanı Harekâtı (Gün Gün Vak'alar)* (1 b.). İstanbul, Türkiye: Flipper Yayıncılık.

- DEMİR, E. (2019b). *Sahada ve Masada Barış Pınarı Harekâtı Gün Gün Vak'alar* (1 b.). İstanbul, Avcılar, Türkiye: Flipper Yayıncılık.
- DW.COM. (2019). *Erdoğan - Pence Görüşmesi Sona Erdi*. 12 08, 2021 tarihinde [www.dw.com.tr: https://www.dw.com/tr/erdogan-pence-gorusmesi-sona-erdi/a-50875259](https://www.dw.com/tr/erdogan-pence-gorusmesi-sona-erdi/a-50875259) adresinden erişilmiştir.
- ERDAĞ, R., ve Kardaş, T. (2012). Türk Dış Politikası ve Stratejik Kültür. *Türk Dış Politikası Yıllığı*. <https://kardas.sakarya.edu.tr/sites/kardas.sakarya.edu.tr/file/1387670250-TuncayRamazan.pdf> adresinden erişilmiştir.
- ERDOĞAN, R. T. (2019). *RT Erdogan*. 12 07, 2021 tarihinde [www.twitter.com: https://twitter.com/rterdogan/status/1181919804619407360?s=24](https://twitter.com/rterdogan/status/1181919804619407360?s=24) adresinden erişilmiştir.
- EROL, M. (2019). *Batı Basınında Barış Pınarı Harekâtı*. SETA. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. <https://setav.org/assets/uploads/2019/10/A297.pdf> adresinden erişilmiştir.
- EURONEWS.COM. (2019a). *ABD ile Türkiye Arasında Anlaşma: Barış Pınarı'na 120 Saat Ara; YPG Bölgeden Çekilecek*. 12 08, 2021 tarihinde [www.euronews.com: https://tr.euronews.com/2019/10/17/abd-ile-turkiye-arasında-suriye-konusunda-anlaşma-trump-tan-tesekkür-geldi-sdg-ypg](https://tr.euronews.com/2019/10/17/abd-ile-turkiye-arasında-suriye-konusunda-anlaşma-trump-tan-tesekkür-geldi-sdg-ypg) adresinden erişilmiştir.
- EURONEWS.COM. (2019b). *7 Maddede Soçi Mutabakatı: Türkiye'nin Beklentileri Karşılandı mı?* 12 08, 2021 tarihinde [www.euronews.com: https://tr.euronews.com/2019/10/23/7-maddede-soci-mutabakat-turkiye-nin-beklentileri-karsiland-mi](https://tr.euronews.com/2019/10/23/7-maddede-soci-mutabakat-turkiye-nin-beklentileri-karsiland-mi) adresinden erişilmiştir.
- GAZETEVATAN.COM. (2019). *Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay: Operasyon Başarıyla Sonuçlandı*. 12 08, 2021 tarihinde [www.gazetevatan.com: https://www.gazetevatan.com/siyaset/cumhurbaskani-yardimcisi-oktay-operasyon-basariyla-sonuclandi-1281672](https://www.gazetevatan.com/siyaset/cumhurbaskani-yardimcisi-oktay-operasyon-basariyla-sonuclandi-1281672) adresinden erişilmiştir.
- HAMSİCİ, M. (2016). *Türkiye'de Son Dönemde Çok Sayıda Saldırısı Üstlenen TAK Kimdir?* 11 11, 2021 tarihinde [www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38299763](https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38299763) adresinden erişilmiştir.
- İNAT, K. (2016). *El-Bab Neyin Kapısı?* 11 17, 2021 tarihinde [www.setav.org: https://www.setav.org/el-bab-neyin-kapisi/](https://www.setav.org/el-bab-neyin-kapisi/) adresinden erişilmiştir.
- KAYA, R. (2020). Harekâtlar Ekseninde Türkiye'nin Suriye'de Terörle Mücadelesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (NEUSBF)*, 2(2), 143-165. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1217006> adresinden erişilmiştir.
- KKK.TSK. (2018). *Terörle Mücadele - Zeytin Dalı Harekâtı*. 12 02, 2021 tarihinde [www.kkk.tsk.tr: https://www.kkk.tsk.tr/zeytin-dali.aspx](https://www.kkk.tsk.tr/zeytin-dali.aspx) adresinden erişilmiştir.
- KKK.TSK.TR. (2017). *Terörle Mücadele - Fırat Kalkanı Harekâtı*. 11 17, 2021 tarihinde [www.kkk.tsk.tr: https://www.kkk.tsk.tr/firat-kalkani.aspx](https://www.kkk.tsk.tr/firat-kalkani.aspx) adresinden erişilmiştir.
- KÖYLÜ, M. (2018). Suriye, PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı. *ASSAM-UHAD, Uluslararası Hakemli Dergi*(11), 70-86. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/522298> adresinden erişilmiştir.
- KURT, V. (2019a). *5 Soru: Barış Pınarı Harekâtı*. 12 06, 2021 tarihinde [www.setav.org: https://www.setav.org/5-soru-baris-pinari-harekati/](https://www.setav.org/5-soru-baris-pinari-harekati/) adresinden erişilmiştir.

KURT, V. (2019b). *Bir Yılan Hikayesi: Güvenli Bölge*. 12 07, 2021 tarihinde www.setav.org:https://www.setav.org/bir-yilan-hikayesi-guvenli-bolge/ adresinden erişilmiştir.

LEVENTİS, Y. (2012). Sıcak Sularda Kontrolü Tasarlamak: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Egemenliği Hedefleyen Tavrı. H. Faustmann, A. Gürel, & G. M. Reichberg içinde, *Kıbrıs Deniz Hidrokarbonları: Bölgesel Siyaset ve Servet Dağılımı* (s. 7-17). Freidrich Eberto Stiftung ve PRIO Cyprus Centre. 06 21, 2021 tarihinde <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/zypern/10658.pdf> adresinden erişilmiştir.

MSB.GOV.TR. (2016). *Terörle Mücadele - Fırat Kalkanı Harekâtı*. 11 08, 2021 tarihinde www.msb.gov.tr:https://www.msb.gov.tr/tr-TR/TerorleMucadeleDetay/5e4ba59d47e7d91f20cf7f42 adresinden erişilmiştir.

MSB.GOV.TR. (2021). *Barış Pınarı Harekâtı*. 11 27, 2021 tarihinde www.msb.gov.tr:https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/9102021-78722 adresinden erişilmiştir.

ODATV4.COM. (2019). *Barış Pınarı Durdu*. 12 07, 2021 tarihinde www.odatv.com:https://odatv4.com/siyaset/abd-ile-anlasma-17101936-170746 adresinden erişilmiştir.

OĞUZLU, T. (2015). Güvenlik Kültürü ve Türk Dış Politikası. *Bilig*(72), 223-250. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234245> adresinden erişilmiştir.

ÖĞÜTCÜ, N. (2019). *Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları Nezdinde Devletin Paramiliter ve Militer Operasyonlarından Doğan Sorumluluğu*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZÇELİK, N., ve Acun, C. (2018). *Terörle Mücadelede Yeni Safha: Zeytin Dalı Harekâtı*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. SETA Yayınları. https://setav.org/assets/uploads/2018/04/Rapor_TEM.pdf adresinden erişilmiştir.

ÖZKAN, A. (2023). Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dış Politikasında Kültürel Diplomasi. *Külliye (TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100. YILI ÖZEL SAYISI)*, 36-54. <https://doi.org/10.48139/aybukulliye.1360433>

POLAT, D. Ş. (2020). Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Askeri Harekâtının Amaçları ve Sonuçları. *Güvenlik Stratejileri*, 16(33), 53-96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrtj/issue/53742/719968> adresinden erişilmiştir.

SERPER, E. (2018). *Zeytindalı Harekâtı ve Terörle Mücadele*. 11 08, 2021 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/50178/zeytindali_harekati_ve_terorle_mucadele adresinden erişilmiştir.

SÖNMEZ, G. (2017). Turkey's Euphrates Shield Operation: al-Bab and Beyond. *The Jamestown Foundation Global Research & Analysis*, 15(4), 8-11.

ŞAHİN, Y. (2020). Hafter Güçlerinin Anatomisi. *İNSAMER (İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi)*(112), 1-22. https://insamer.com/tr/hafter-guclerinin-anatomisi_2620.html adresinden erişilmiştir.

TCCB.GOV.TR. (2018). 44. *Muhtarlar Toplantısında Yaptıkları Konuşma*. 11 29, 2021 tarihinde www.tccb.gov.tr:https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/89317/44-muhtarlar-toplantisinda-yaptiklari-konusma adresinden erişilmiştir.

TDK.GOV.TR. (2025). Büyük Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>

TEMİZER, S., Tok, L., ve Kako, A. (2019). *Türkiye 3 Milyon Suriyeli için Güvenli Bölge Önerdi*. 12 07, 2021 tarihinde [www.aa.com.tr: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-3-milyon-suriyeli-icin-guvenli-bolge-onerdi/1593760](https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-3-milyon-suriyeli-icin-guvenli-bolge-onerdi/1593760) adresinden erişilmiştir.

TOK, M. (2018). Bilindik Düşmana Yeni Strateji: Zeytin Dalı Operasyonu. *İNSAMER*. https://www.insamer.com/tr/bilindik-dusmana-yeni-strateji-zeytin-dali-operasyonu_1345.html adresinden erişilmiştir.

ULUTAŞ, U., ve Duran, B. (2017). Türkiye'nin DAES'le Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekatı. *Türk Dış Politikası Yıllığı 2016*, 11-30. <http://setav.org/assets/uploads/2017/08/TDP2016IlkMakale.pdf> adresinden erişilmiştir.

YEŞİLTAS, M. (2016). Türkiye'nin Yeni Güvenlik Konsepti. *Kriter Dergisi*(8). <https://kriterdergi.com/turkiyenin-yeni-guvenlik-konsepti/> adresinden erişilmiştir.

YEŞİLTAS, M., Seren, M., ve Özçelik, N. (2017). *Fırat Kalkanı Harekatı - Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler*. SETA Yayınları.